

RELACJA Z WEBINARIUM

Czas pandemii, w którym jesteśmy, z jednej strony nakłada na nas wiele ograniczeń, pojawiło się jednak również wiele możliwości. Dzięki przejściu do przestrzeni zdalnej i korzystaniu z zasobów nowych technologii, łatwiej jest zainicjować spotkania nawet z osobami z odległych stron świata. Ograniczeniem przestają być miejsca w auli oraz odległości. Choć nic nie zmieni wagi spotkań bezpośrednich, to jednak warto, w zaistniałej sytuacji, przekraczać ograniczenia i szukać nowych możliwości.

„Wiara rodzi się ze słuchania” (Rz 10,17), tym bardziej, kiedy mamy okazję wsłuchać się w myśl Mistrzów. Wydział Teologiczny Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach stworzył taką przestrzeń i zainicjował projekt Lectio Magistralis Internationalis – wykłady mistrzowskie wybitnych zagranicznych naukowców.

22 października 2020 r. odbyła się pierwsza edycja projektu. Wykład mistrzowski pt. **„Myśl i formacja intelektualna Jorge Mario Bergoglio”** wygłosił **prof. MASSIMO BORGHESI**, filozof z Uniwersytetu w Perugii, autor książki pt. *Jorge Mario Bergoglio. Biografia intelektualna* (Kraków 2018).

Uczestnicy

W spotkaniu wzięło udział **126 osób, w tym 24 obcokrajowców z 13 krajów** (Chorwacja, Litwa, Słowacja, Węgry, Ukraina, Anglia, Niemcy, Portugalia, Watykan, Argentyna, Kolumbia, Urugwaj, Chiny). Wśród uczestników byli naukowcy, studenci i doktoranci z 16 polskich instytucji naukowych (m. in. z: Uniwersytetu Jagiellońskiego, Uniwersytetu Gdańskiego, Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Politechniki Śląskiej, Uniwersytetu Humanistycznego Jana Długosza). W wykładzie mistrzowskim

wzięli udział także przedstawiciele ruchów i stowarzyszeń Kościoła Katolickiego, m. in. Akcji Katolickiej, czy Ruchu Focolari.

Wprowadzenie

Webinarium zainaugurował Dziekan Wydziału Teologicznego, **ks. dr hab. Jacek Kempa, prof. UŚ**. Następnie, założenia projektu zaprezentowała **dr Mariola T. Kozubek** – inicjatorka projektu – podkreślając, że jednym

z ważnych celów Lectio Magistralis Internationalis jest promowanie *kultury spotkania*, którą żyje papież Franciszek, i do której nieustannie zachęca. Sylwetkę Gościa przedstawił **ks. prof. dr hab. Jan Słomka** z Instytutu Teologii UŚ.

Wykład Profesora Massimo Borghesiego

Prof. Borghesi na początku swojego wystąpienia skoncentrował się wokół motywacji do napisania książki o formacji intelektualnej Jorge Mario Bergoglio. Zauważył, bowiem, że przez 5 lat, od początku pontyfikatu papieża Franciszka, wśród wielu publikacji na jego temat, żadna nie podejmowała zagadnienia formacji intelektualnej obecnego Biskupa Rzymu. Autor uznał, że jest to temat ważny, gdyż formacja intelektualna determinuje wiele działań i decyzji papieża Franciszka. Pogłębienie tej tematyki pozwoli, zarówno badaczom jak i wiernym, zrozumieć

najważniejsze kierunki działania papieża. Profesor Borghesi przybliżył też kontekst historyczny życia Jorge Mario Bergoglio, szczególnie okres, gdy był on najmłodszym prowincjałem Jezuitów. Wskazał także na Adhortację *Evangelii gaudium*, którą postrzega jako manifest pontyfikatu obecnego papieża, oraz na zawartą w niej teorię biegunowości, dla niego charakterystycznej. Włoski Profesor wskazał również na ważnych, dla obecnego Papieża, myślicieli i teologów, m. in.: Gastona Fessarda, Romano Guardiniego, Hansa Ursa von Balthasara czy Henryka Przywarę. Według

Borghesiego, ważną cechą papieża Franciszka jest charakterystyczna dla duchowości ignacjańskiej tzw. kontemplacja w działaniu. Bergoglio chce, jak mówi Autor, jedności między kontemplacją a działaniem (a nie prymatu jednego lub drugiego). Jest to też przykład wspomnianej już, biegunowości. Włoski filozof wskazuje ponadto, na opisany w Encyklice Franciszka *Fratelli tutti* (*O braterstwie i przyjaźni społecznej*) model braterstwa, który można przyrównać do wieloboku, charakteryzujący się jednością, która potrafi zachować różnice. W opinii Borghesiego, za myśl przewodnią papieża Franciszka, można uznać napięcie przeciwstawione krystalizacjom. Dlatego obecny papież sprzeciwia się klerykalizmowi i biurokratyzacji Kościoła, określanej jako „chrześcijanin siedzący w fotelu”. Dla Bergoglio, myśl chrześcijańska, to myśl w ruchu, w napięciu, prowokująca, aby ciągle wychodzić na zewnątrz. W przekonaniu Franciszka, Kościół nie może być nieruchomy, musi cały czas wychodzić do dawania świadectwa, szczególnie w miejscach największego konfliktu. Na zakończenie wykładu, prof. Borghesi odniósł się do czterech wywiadów z papieżem Franciszkiem, które przeprowadził 2020 r. Zauważył wtedy, że ważną postacią dla obecnego Papieża był francuski jezuita Gaston Fessard. Franciszek przyznał, że czytał wiele jego dzieł i właśnie z jego myśli zaczerpnął koncepcję antynomii. Jedną z takich antynomii ignacjańskich przytoczył w podsumowaniu swojego wykładu: „działaj tak jakby wszystko zależało od ciebie, ale wiedz, że wszystko zależy od Boga”.

Refleksje Profesorów Uniwersytetu Śląskiego

Po wykładzie prof. Borghesiego,

ks. dr Dawid Ledwoń z Instytutu Nauk Teologicznych UŚ poprowadził panel dyskusyjny z udziałem prof. dr. hab. Krzysztofa Wieczorka z

Instytutu Filozofii UŚ, wspomnianego już ks. prof. dr. hab. Jana Słomki i dr. hab. Marka Rembierza, prof. UŚ z Instytutu Pedagogiki UŚ.

Prof. dr hab. Krzysztof Wieczorek wskazał przede wszystkim na Encyklikę papieża Franciszka *Fratelli tutti* i obecną w niej, zachętę do miłości przekraczającej przestrzeń. Katowicki profesor filozofii odwołał się do dwóch obrazów mających odniesienie do papieża Franciszka: prezentu i łodzi. W kontekście prezentu zapytał retorycznie, czy dar Boga w osobie papieża Franciszka polega na tym, że jego wyposażenie intelektualne i doświadczenie duszpasterskie czyni go predystynowanym do wskazania prostej odpowiedzi na skomplikowaną sytuację człowieka we współczesnym świecie. W odniesieniu do obrazu łodzi, prof. Wieczorek skierował do prof. Borghesiego następujące pytanie: „Jakie atuty ma w sercu i w głowie papież Franciszek, żeby poprowadzić łódź Kościoła drogą opartą na dialogu rozumianym jako trwanie w konflikcie pozytywnym; na dialogu Kościoła ze światem, który nie znosi opozycji, jest oparty na szacunku do różnorodności stron i równocześnie poszukuje sposobów budowania pokoju? Jakie atuty ma w sercu i w głowie papież Franciszek, żeby – w oparciu o koncepcję trwania w dialektycznym napięciu między sprzecznościami, które zasługują na to, by trwać, żeby dynamicznie na siebie wpływać inspirująco – można było mieć nadzieję, że tą drogą uda się Kościół i świat poprowadzić. Czy jest taka szansa i gdzie [włoski Profesor] dostrzega jej źródła?”

Następnie głos zabrał **ks. prof. dr hab. Słomka** pytając: „Czy kategoria ortodoksji jest w myśli papieża Franciszka włączona w dialektykę Guardiniego. Czy można powiedzieć, że papież Franciszek rozpatruje ortodoksję i praktyczną miłość wewnątrz tego sposobu myślenia teologicznego? Czy papież Franciszek kategorię ortodoksji wpisuje w dialektykę sprzeczności?”

Jako ostatni, **dr hab. Marek Rembierz, prof. UŚ** swoją refleksję skupił wokół kategorii uczenia się. Wskazał na dwa wymiary „uczenia się papieża Franciszka”: pierwszy wymiar, to uczenie się tych, którzy są odbiorcami przesłania – kształtowanie w sobie umiejętności rozumienia tego, co chce przekazać obecny papież. Drugi wymiar, to uczenie się przez papieża Franciszka. Sam papież jest kimś, kto ukazuje się jako ten, który się uczy – po to, aby zgodnie z pedagogią miłości prowadzić swoją aktywność nauczycielską w relacjach ze spotkanymi ludźmi. Papież zauważa, że jeśli ta ważna umiejętność uczenia się, zostanie opanowana – pozostaje na całe życie i jest istotna we właściwej ocenie rzeczywistości. Doświadczenie uczenia się ma miejsce nie tylko w instytucjach edukacyjnych, ale w codzienności. Profesor zauważa, że papież podkreśla, iż szczególnie uczy się od dzieci. Uczenie się w codzienności pomaga zrozumieć, że na niektóre pytania nie da się odpowiedzieć słowami, w sposób intelektualny, ale odpowiedź można znaleźć w doświadczeniu życia. Prof. Rembierz odniósł się do trzech tez, które włoski filozof przedstawił w wywiadzie dla Radia Watykańskiego, w 2-16 roku: (1): duchowość ignacjańska jako napięcie, jako myśl, która oscyluje między przeciwnościami; (2) życie chrześcijańskie nie jest harmonijne, ale stanowi ciągłą oscylację między przeciwieństwami jednoczącymi się w syntezie: między Bogiem nieskończenie wielkim a człowiekiem istnieje napięcie, polaryzacja. Kościół miał stać się pojednaniem przeciwieństw, syntezą, podobnie jak jezuita jest syntezą dwóch przeciwnych biegunów. W tym kontekście zapytał: „czy ludzką kondycją jest ustawiczna oscylacja, czy może być osiągnięta synteza?”

Odpowiedzi na pytania Profesorów z UŚ

Po komentarzach i pytaniach profesorów, włoski Gość ustosunkował się do zadanych pytań. Profesorowi Wieczorkowi odpowiedział następująco: „Droga, którą pokazuje papież, to droga miłosierdzia – główna droga dla współczesnego Kościoła. Bergoglio wskazuje na miłosierdzie jako sposób

objawiania się Boga. Jest to kontynuacja myśli Jana Pawła II i Benedykta XVI. Miłosierdzie jest drogą do spotkania ze współczesnym człowiekiem, ponieważ obecny świat boi się osądu, ale świat może wzruszyć się wobec doświadczenia miłosierdzia". Profesor zauważa, że ocena etyczna powinna mieć miejsce dopiero po doświadczeniu miłosierdzia, kiedy świat gotowy jest ją przyjąć. Drugi aspekt poruszony przez prof. Borghesiego to myśl dialogiczna, czyli perspektywa zjednoczenia w świecie kontrastów, która dowartościowuje różnorodność.

Odpowiadając na pytanie ks. prof. Słomki, prof. Borghesi stwierdził, że jest możliwość takiej dialektyki, o ile nie jest to dialektyka heglowska. Dialektyka chrześcijańska jest uniwersalna i powszechna. Profesor wskazał, że antynomia jest w centrum doktryny chrześcijańskiej, ponieważ Bóg stał się człowiekiem i istnieje ciągłe napięcie między naturą boską a naturą ludzką. Komentując refleksje prof. Rembierza, Borghesi odniósł się do wielu momentów w życiu papieża Franciszka, w których doświadczał uczenia się. Jako bardzo istotne dla obecnego nauczania Biskupa Rzymu, włoski Filozof wskazał czas, gdy Bergoglio przebywał w Kordobie i zajmował się głównie spowiadaniem. Jak zauważył, papież nauczył się wtedy, jak miłosierdzie może odnowić serce grzesznika. Wynikało to nie z doświadczenia intelektualnego, ale z praktyki. Odpowiadając na pytanie prof. Rembierza, prof. Borghesi stwierdza, zgodnie z Guardinim, że życie chrześcijańskie to ciągła oscylacja, ponieważ syntezy to tylko bardzo krótkie momenty, które mogą nawet być niebezpieczne. Jeśli bowiem sprowadzi się życie do zamkniętej definicji, to życie zgaśnie. Natomiast w odróżnieniu do Guardiniego, papież Franciszek zachęca, żeby tworzyć momenty jedności i syntezy czasu i przestrzeni. Ta synteza jest niedoskonała i należy tworzyć ją ciągle na nowo, ale ważną rolę odnosi zaangażowanie.

Dialog z uczestnikami

W trakcie spotkania, uczestnicy mieli możliwość skierowania pytań do prof. Borghesiego pisemnie i bezpośrednio. Redaktor czasopisma „Więź”

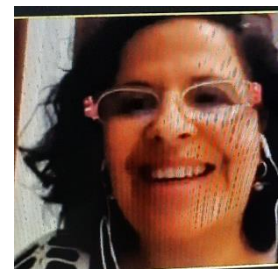

Zbigniew Nossowski zapytał o przykłady sytuacji z pontyfikatu papieża Franciszka, kiedy myślenie dotyczące syntezy przeciwieństw było owocne.

Doktorantka **Zsuzsa Roman z Budapesztu** poprosiła o porównanie myśli antropologicznej papieża Jana

Pawła II i Benedykta XVI do myśli antropologicznej papieża Franciszka.

Dr Cecilia Maria Gatti Universidad Nacional de Córdoba w Argentynie, zapytała o motywacje w podjęciu refleksji nad myślą intelektualną papieża Franciszka. Doktorant z Wydziału Teologicznego UŚ Jarosław Wieczorek zapytał, czy prof. Borghesi zamierza

napisać kolejną książkę, która będzie aktualizacją życia i myśli Franciszka

naszych czasów. **Ks. prof. Ihor Boyko**, rektor Wyższego Seminarium Duchownego we Lwowie i profesor etyki na Ukrainian Catholic University we Lwowie, dzieląc się swoim spotkaniem z Franciszkiem, podkreślił zdolność Papieża do wydobywania tego, co ludzi łączy.

Pochodzącą z **Kolumbii Ana Cristina Montoya**, profesor w Istituto

Universitario Sophia we Włoszech, zwróciła uwagę na koncepcję spotkania, promowaną przez Papieża.

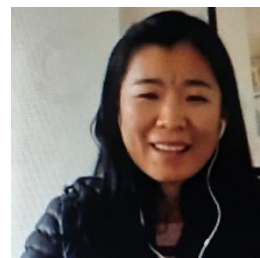
Niemiecki **profesor Herbert Lauenroth**

z Ecumenical Life Center w Ottmaring zapytał o wpływ francuskiego mistyka Michel de Certeau na kształtowanie intelektualne Bergoglio. Argentynka **dr Carina Rossa** z

Università Lumsa w Rzymie, przedstawicielka Kongregacji ds. Edukacji Katolickiej, zapytała o wpływ pisarzy, literatów

i poetów na myśl obecnego papieża.

Li Gaudia Yang z Pekinu, doktorantka we Włoszech odniosła się do obecnej sytuacji Kościoła w Chinach i zapytała o ból nowego początku. Czy egzystencja sama w sobie może być przeszkodą w tej drodze, którą papież Franciszek wyznacza w Bożej prawdzie? Poprosiła też o radę, jak osoby młode mogą przybliżyć innym myśl i wiedzę papieża Franciszka. Na koniec tej części spotkania studentka Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Śląskiego, **Zuzanna Skorupka** podziękowała w imieniu wszystkich uczestników Profesorowi za obecność i wystąpienie.

Odpowiedzi na pytania Uczestników

Prof. Borghesi, po wysłuchaniu wszystkich pytań, udzielił krótkich odpowiedzi. Jako przykład owocnej syntezy przeciwieństw, wskazał na udział Papieża w nawiązaniu dialogu Rosji ze Stanami Zjednoczonymi. Odpowiadając na pytanie o kształt antropologii papieża Franciszka w stosunku do antropologii jego poprzedników, zwrócił uwagę przede wszystkim na punkty wspólne w podejściu do myśli II Soboru Watykańskiego. Powiedział też, że pracuje nad kolejną książką dotyczącą aktualnej myśli Franciszka. Odnosząc się do świadectwa lwowskiego profesora, podkreślił, że typowym sposobem działania Franciszka jest odniesienie się do własnego doświadczenia, przez co nawiązuje relacje i przybliża się do drugiego człowieka. Podejmując kwestię 'spotkania' w ujęciu Franciszka, prof. Borghesi zwrócił uwagę, że obecny Biskup Rzymu często cytuje pierwszy paragraf Encykliki *Deus Caritas est*, gdzie mowa o tym, że katolicyzm nie jest po to, żeby przyjąć doktrynę, ale po to, żeby się spotkać. Odpowiadając na pytanie prof. Lauenrotha, przyznał, że w swoim wystąpieniu pominął wpływ Michela de Certeau na myśl Bergoglio. Odnosząc się do kwestii dotyczącej Kościoła w Chinach, włoski Profesor zauważa, że jest to sytuacja złożona i dramatyczna. Wskazuje jednak, że ważną kartą w dyplomatycznych działaniach na linii Watykan – Chiny jest otwarcie możliwości dialogu.

Zakończenie

Na koniec webinarium Dziekan Wydziału Teologicznego ks. dr hab. Jacek Kempa, prof. UŚ podziękował profesorowi Massimo Borghesiemu za przyjęcie zaproszenia, wykład oraz rozmowę, podziękował też

wszystkim uczestnikom i zaprosił na kolejne spotkanie z prof. Georgiem Weiglem, które odbędzie się 15 grudnia 2020 r.

To pierwsze spotkanie z cyklu Lectio Magistralis Internationalis spotkało się z dużym zainteresowaniem i entuzjazmem, co niewątpliwie wskazuje na potrzebę kontynuacji projektu. Wykład prof. Borghesi był okazją do głębszego rozumienia pontyfikatu papieża Franciszka, który jest zdecydowanie inny, niż pontyfikaty jego poprzedników, a jednocześnie stanowi ich kontynuację. Pierwszy papież z Ameryki Południowej jest postacią, której Europejczycy muszą ciągle się uczyć, a dzięki temu poszerzać swoje horyzonty.

Magdalena Biolik-Moroń